

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР

І. А. Дідук, м. Київ

Досліджено чинники структурування молоддю політичної картини світу. При цьому історичну пам'ять представлено як структурний чинник сучасного політичного дискурсу. Обстоюється думка, що завдяки осмисленню та інтерпретації історичного минулого молодь вибудовує інтеграційну модель політичної взаємодії. Визначено індикатори тем історичної пам'яті щодо взаємодії суб'єктів політичної соціалізації, а саме: етноміфологічні, екзистенційні, владно-підвладні та соціальні. На їхній основі розроблено пропозиції, які лягли в основу опитувальника для психосемантичного дослідження історичної пам'яті. Встановлено, що факторами інтеграційних практик молоді, репрезентованих студентською молоддю, є етнічність, історичний фаталізм, націоналізм, правовий нігілізм, історична травма, патріотизм, соціальна відповідальність. У ході дослідження виявлено найбільшу обмеженість та вибірковість тем історичної пам'яті щодо легітимізації держави та досвіду взаємодії з владою, що ускладнює, дистанціює, а часом і руйнує взаємодію суб'єктів політичної соціалізації.

Ключові слова: історична пам'ять, інтеграція, політична картина світу, дискурс.

Проблема. Структурування політичної картини світу відбувається в процесі взаємодії суб'єктів політичної соціалізації. Оскільки для сучасного політичного простору характерне руйнування моделі часових і просторових зв'язків між суб'єктами політичної соціалізації, то відповідно відбувається процес переструктурування зв'язків між ними. При цьому основоположною стає категорія історичної пам'яті, яка надає політичній картині світу впорядкованості і визначеності, наповнює її смислами та значеннями. Важливість історичної пам'яті полягає в інтегративній функції єднання нації, ідентифікації та легітимізації влади.

Дискурс у психології найчастіше розглядають у контексті психологічного часу та історичного контексту. Наукова спільнота визнає, що психіка, поведінка, уявлення людей залежать від конкретних культурних контекстів, тому психіку наразі трактують як різноманітні

дискурсивні практики взаємодії людей. При цьому історичну пам'ять розглядають як лінзи, крізь які особистість споглядає та інтерпретує світ. Актуалізація історії полягає в тому, що ми не можемо вибудувати себе, не переосмислюючи свого минулого й не плануючи майбутнього. На думку Х. Вельцера, минуле не зникає, а продовжує жити на рівні самосвідомості, тільки не як історія, а як продукт інтерпретації [2].

Явище соціальної кризи в історичній пам'яті, яке характеризує сучасну спільноту, а саме побутування в суспільній свідомості різних, часом антагоністичних і конкурентних між собою, моделей історичної пам'яті та поставання альтернативних смислів й інтерпретацій, супроводжується неузгодженістю і необхідністю переструктурування історичного дискурсу. Ситуація ускладнюється існуванням регіональних варіантів історичної пам'яті та невиробленістю цілісного бачення національної історії, що продукує невпорядкованість, різноманітність, складність, багатозначність, невизначеність та фрагментарність дискурсу. Важливо зазначити, що структурні компоненти картини світу тяжіють звичайно до узгодженості, а це сприяє консолідації картини світу як цілісного та впорядкованого явища. Більше того, природним є те, що вона зазнає трансформацій, відповідаючи на виклики часу. На кожному з етапів історії щоразу можуть визначатися нові події і герої, які найбільш ефективно впливають на свідомість, формують необхідні колективні ідентифікації. У всякому разі структура історичної пам'яті не є статичною, раз і назавжди визначеною. Як зазначає А. Кемпінський, "набір генетичних рис популяції має змінюватися від покоління до покоління в бік якісного переважання рис, корисних для цього суспільства" [4, с.156]. Тобто стан інтегрованості передбачає постійне упорядковування зв'язків.

Однак можливий і інший ефект – цілісність стає податливою до зовнішнього впливу, її складові при цьому хаотичні, нестабільні та слабоструктуровані. До того ж відмічається загроза несподіваних та руйнівних для цілісності картини світу змін. Наявність суперечностей у структурі політичної картини світу створює оптимальні умови для ефективного впливу на свідомість людей різних маніпуляцій, що трансформувалися в інформаційні (Л. Демоз) чи консцієнтальні (А. Колодій) війни. На рівні соціуму це означає втрату смислів, які досі були основою інтеграції.

Отже, саме історична пам'ять впливає на сучасний пошук інтеграції; вона, так би мовити, з минулого керує сучасним і майбутнім, впливає на перебіг подій саме сьогодні. У політології прийнято порівнювати дискурси з айсбергами, в яких на поверхні перебуває лише частина смислів. Така метафора якнайкраще характеризує історичну пам'ять, оскільки за її лаштунками залишається і забуте, і приховане, і вигадане.

Сьогодні помітно бракує досліджень, які давали б вичерпні й достовірні відповіді щодо історичної пам'яті як структурного чинника політичної картини світу. Усе це дає підстави розглядати історичну

пам'ять як самостійний предмет дослідження та свідчить про актуальність цієї теми.

Мета статті: визначити і дослідити чинники структурування історичного дискурсу, з'ясувати особливості соціальної інтеграції молоді в сучасний політичний простір у контексті історичної пам'яті.

Політична картина світу формується в процесі політичної соціалізації та охоплює інтерпретаційні смислові координати особистості щодо світу політики і влади. Моделі політичної поведінки молоді викристалізуються через історичну пам'ять – дискурсивний продукт розуміння і пояснення минулого. У процесі дискурсивного структурування соціально-політичного простору суспільство звертається до свого уявного минулого, конструюючи свою нарацію про власну історію. Історичну пам'ять можна представити як структуру, що трансформує непорядковані події в певну послідовність, вибудовану відповідно до загальної життєвої концепції суспільства та його соціального міфу.

На думку Т. Шибутані, картина світу інтегрує, організовує колективне буття, фіксує увагу людей на добиранні значущих фактів та орієнтує спільноту на осмислення історичних реалій, визначаючи певну форму інтеграції [7]. Політичну інтеграцію дослідник розглядає як сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, об'єднання суспільства під проводом держави. Інтеграція – неодмінна умова суспільної солідарності, лояльності, патріотизму, належного функціонування демократичних інститутів, державної міцності та безпеки. А основу громадянської інтеграції і консолідації становлять не лише такі формальні ознаки, як усвідомлення належності до держави, громадянство, а й спільні інтереси та висока міра культурної єдності. Така єдність виникає завдяки формуванню в суспільстві значного пласту поділюваної спільнотою історико-культурної спадщини – історичної пам'яті як форми переживання “внутрішньої правди”. На переконання Л. Демозо, який вважає інформаційну війну психологічною за формою, цивілізаційною за змістом та інформаційною за засобами, головним завданням супротивника є руйнація та зміна саме історичного досвіду народу [3].

У психологічній науці поняття “структурування” набуває сьогодні все більшого поширення завдяки постмодерній парадигмі. Остання бере свій початок від концепції когнітивного розвитку Ж. Піаже, культурно-історичної теорії Л. С. Виготського і культурної психології Дж. Брунера та описує характерні для сучасності динамічні системи, що перебувають у стані стійкої нерівноваги, безперервного вибору себе. Оскільки категорія історичної пам'яті належить до світу феноменів, не завжди підвладних раціональним поясненням у діапазоні звичних наукових парадигм, було використано парадигму дискурсивної психології (К. О. Абульханова-

Славська, П. Бергер, Т. Лукман, М. Л. Макаров, Ю. М. Резник, О. Є. Сапогова, Т. М. Титаренко, М. Фуко, Ю. Габермас, К. Ясперс та ін.).

Для вивчення особливостей структурування політичної картини світу молоді в контексті історичності було розроблено спеціальний опитувальник. Технологія його створення передбачала кілька послідовних етапів. Перший полягав у добиранні тем, найбільш продуктивних для дослідження історичного дискурсу суб'єктів політичної взаємодії. За результатами контент-аналізу історичного дискурсу (української преси, інтернет-ресурсів) та проведеного серед студентів методу шкалювання було виявлено чотири групи індикаторів – своєрідні смислові вузли, в яких акумулюються смислові позиції суб'єктів взаємодії.

Перший індикатор історичної пам'яті склали *етнотериторіальні та етноміфологічні смисли*. Це міфи про походження, прив'язаність до території, геополітичне чи цивілізаційне самовизначення, тяглість боротьби за незалежність України, ставлення до української мови. Тобто йдеться про сталі та узвичаєні смисли, які символічно репрезентують спільноту. У міфах знаходять віддзеркалення походження, спільна історія, історична місія народу, відчуття рідного краю, укоріненості та прив'язаності до місця народження, ідентифікація з історичними цінностями корінного етносу. Значущими видаються, зокрема, уявлення про походження України і про її територію, оскільки вони є сьогодні актуальними смислами переоцінки. Мовний компонент як один із культурних чинників, що відіграє важливу роль у формуванні колективного свідомого, також впливає на загальну конструкцію історичної пам'яті.

До другої групи індикаторів увійшли екзистенційно-сенсові смисли, а саме: переживання особистістю потреби в захисті та почутті безпеки, усвідомлення категорій соціальної свободи, переживання належності до національної спільноти, ставлення до радянського минулого. Ідеться про дух спільноти, духовну солідарність, що викристалізуються в спільноколективному світобаченні. Це також почуття безпеки, розуміння смислу історії, усвідомлення категорій свободи і незалежності, цінності національної ідеї.

Екзистенційні смисли містять у собі архаїчні, буденні та наукові ідеї, прагнення, життєві настановлення, культурні надбання, систему вірувань і світоглядних уявлень, що становлять духовний універсум нації. Саме духовна солідарність є результатом тривалого й складного розвитку спільноти. На думку В. О. Васютинського, в умовах духовної мобілізації дія механізмів, на основі яких вона функціонує, інтенсифікується, а в стані відносного спокою ці механізми “завмирають”, згортаються, переходячи в стан потенційного вияву [1]. Саме національна ідея, на думку Л. Демоза, піддається найбільш шаленим атакам в інформаційно-психологічній війні [3].

Третя група індикаторів розкриває *сенси владно-підвладних взаємин*. Це ставлення до влади, образ лідера, взаємозв'язок з моральними нормами співжиття, усвідомлення себе громадянином. Ідеться про сенси соціального порядку – ті, що організують соціально-політичне співжиття і мають нормативно-ціннісний характер. Ці сенси висвітлюють психологічний зміст виникнення та існування держави, сприймання влади і закону, представленість владно-підвладних взаємин, роль лідера, розуміння соціальних норм та соціального контролю, уявлення про громадянський обов'язок. Могутність закону, державної влади, громадської думки С. Франк розглядав як містичну реальність, що діє на нас як реальна істота предметного світу [6]. В. О. Васютинський додає, що для пересічної людини вона повинна час від часу або й постійно концентруватися в більш відчутних об'єктах – лідері або ідеології [1]. Багато хто з дослідників (В. О. Васютинський, І. В. Жадан, Н. В. Дембицька, І. В. Самаркіна та ін.) вважають владу однією із стрижневих категорій, представлених у політичній картині світу особистості.

Четверта група охоплює *сенси соціального співбуття*. Це усвідомлення цілісності та єдності, ставлення до своїх і чужих, усвідомлення цінності та унікальності “інакшості”, образ спільного майбутнього. Як бачимо, ці сенси пов'язані з узвичасними внутрішньогруповими цінностями та нормами, які регламентують і регулюють поведінку людини в спільноті. Представлення “ми” ґрунтується на особливому ставленні до “інакшості” та виявляється в довірі, лояльності, толерантності та солідарності. Уявлення про правила співжиття слід, на думку В. Т. Куєвди, розглядати як метамову традиційно-побутової культури спілкування, що зберігається в пам'яті [5]. Відтак постає проблема толерантності, у дискурсі якої вкладається дещо більше, ніж терпимість, а саме довіра та повага, і саме в такому вигляді вона утверджується в дискурсивній практиці сучасності.

Другий етап створення опитувальника полягав у тому, що на основі індикаторів розроблялися судження, які найбільшою мірою розкривають та відображають базові сенси і концепти історичної пам'яті. Їх означено як смислові пропозиції (пропозиції як точки зору). Під пропозицією слідом за І. В. Жадан ми розумітимемо базову форму репрезентації та одиницю зберігання інформації, що відіграє провідну роль у породженні та інтерпретації дискурсу. Виокремлені пропозиції було покладено в основу створюваного опитувальника, який дав змогу дослідити та виділити чинники, які структурують інтеграційну модель політичної взаємодії. Опитувальник дістав назву “Історична картина світу” і містив у собі 38 пропозицій, кожна з яких респондентам пропонувалося оцінити за двомірною шкалою (“згоден” – “не згоден”).

У ході дослідження було опитано 257 студентів вищих навчальних закладів. Отримані емпіричні дані вивчалися за допомогою кореляційного

та факторного аналізу, в результаті чого було виділено сім факторів історичної пам'яті.

1. Фактор **“етнічність”** об'єднав судження з різною факторною вагою:

– розмовляти російською мовою зручніше, інтелігентніше й сучасніше, ніж українською (0,533);

– у глобалізованому світі прив'язаність до певної території втрачає свою актуальність (це пережиток старого), насправді більш значущими є спільні переконання та погляди на життя (0,400);

– відродження української мови є історично справедливим, оскільки без неї немислима Українська держава (-0,442);

– прагнення свободи – це те, що допомагало українцям залишатися собою протягом багатьох століть, коли вони не мали своєї держави (-0,467);

– героїчна боротьба та жертовність українців у минулому засвідчують, що українці високо цінують право на незалежність (-0,488);

– для українців, нащадків хліборобів, земля має сакральне значення, вона шанується та оберігається понад усе (-0,533);

– в українців пробуджуються властиві нашим предкам прагнення свободи, відвага, відданість рідній землі, а тому нас не здолати (-0,569);

– наше європейське коріння показує наше місце у світі та рятує від імперських зазіхань Росії (-0,713).

Отже, перший фактор утворили смисли, які символічно репрезентують спільноту, а саме: територія, мова, міфи про походження, історичні цінності (категорія свободи) та історична ретроспектива державної незалежності. Саме їм належить важлива позиція в загальній конструкції простору історичної пам'яті. Тобто цей фактор можна визначити як актуальний чинник громадянської культури, а територію і мову зокрема – як базові маркери політичного простору.

2. Фактор **“історичний фаталізм”** утворили такі судження:

– наше майбутнє мало залежить від нас: того, що має бути, ніяк не уникнути (-0,466);

– будь-яка історична постать незалежно від трактування її ролі в історії заслуговує на повагу (-0,478);

– тільки серед братніх слов'янських народів (російського і білоруського) Україна може повноцінно розвиватися й бути успішною (-0,584);

– за радянського минулого Україна була найбільш успішною і розвиненою країною за весь період свого розвитку, тому його відродження не втратило актуальності і в наш час (-0,599).

Як бачимо, історичний фаталізм співвідноситься з радянським наративом: це констатація віри в силу невідворотності подій, пасивне покладання на зовнішні обставини та готовність до підпорядкування, що

підсилюється пам'яттєвим зрізом радянського етапу історії. Думка, що людині не дано обирати собі долю, капітулянтські настановлення (“те, що має бути, того не уникнути”), підпорядкованість зовнішнім обставинам – усе це, зрештою, переконувало, що життєву активність варто виявляти настільки, наскільки це змушує робити тиск обставин, і не більше того. Відповідно ще й досі узвичаєними є практики пристосування, пасивного споглядання, політичної лояльності, дотримання позиції “як усі, так і я”, конформної поведінки.

3. Фактор **“націоналізм”** представлений такими судженнями:

– ядром українського народу є українці; акти геноциду проти них були спланованими, щоб знищити і підкорити Україну (0,437);

– з погляду цивілізаційного фактору Україна має унікальне розташування, вона є свого роду містком між західним і східним світами – цим варто вміло скористатися (0,443);

– українці завжди були наполегливими в захисті прав та свобод, що є запорукою їхнього майбутнього добробуту (0,473).

У цьому факторі ідентифікація з нацією та цивілізаційний вибір постають як умова майбутнього процвітання. Слід зазначити, що переживання належності до національної спільноти має компенсаторний характер.

4. Фактор **“історична травма”** також базується на низці суджень:

– українці переживають гострий страх перед винищенням, що робить нас пасивними та безвольними (0,558);

– легітимізація Української держави завжди викликала сумнів, оскільки незалежність була результатом сприятливих зовнішніх і внутрішніх обставин (0,547);

– захищати свою Батьківщину від зовнішнього ворога треба так, як належить справжнім патріотам України – до повної перемоги (-0,406);

– насправді не держава визначає долю людини, а навпаки – людина має відповідати за долю держави (-0,473).

У результаті складного історичного становлення української спільноти політичний простір держави набув рис психологічно травмованого. На думку респондентів, це пов'язано з невдалими в минулому спробами українців захистити свою державність. Цей фактор охоплює пропозиції екзистенційної виправданості існування держави, її психологічної легітимності. Почуття безпеки пов'язане передусім з довірою до влади, консолідацією спільноти та усвідомленою суб'єктністю. Спільноту можна вважати нацією лише тоді, коли вона оформлена у власну державу або ж свідомо прагне цього: націями робить їх їхнє прагнення до державності.

5. Фактор **“правовий нігілізм”** виокремився з огляду на існування таких суджень:

– українцям властиве скептичне ставлення до влади, і це рятує нас від диктатури (-0,494);

– українці завжди негативно ставилися до обов'язків та законів, оскільки сприймали їх як нав'язані і, відповідно, необов'язкові для виконання (-0,501);

– українці завжди мали таку владу, на яку заслуговували (-0,589).

Брак довіри до влади, дистанційність щодо неї, заперечення законів як нав'язаних і чужих – усе це знайшло відображення в п'ятому факторі. Законослухняність за таких умов не є чеснотою громадянина, а простором знецінення, небажанням підпорядковуватися законам, невпевненістю у власних силах, песимізмом і, як результат, правовим нігілізмом. Якщо взяти до уваги історичну ситуацію, то стає очевидним, що спільнота, позбавлена впродовж тривалого історичного періоду можливості формувати правила свого співжиття, завжди опиралася чужому закону, передаючи досвід такого уникнення нащадкам.

6. Фактор **“патріотизм”** базується на низці досить різнопланових суджень:

– вирішувати власні проблеми самостійно українцям не вдається, що свідчить про нашу слабкість та неспроможність до консолідованих дій (-0,494);

– Україна не держава, якій 24 роки, а країна із самобутньою культурою, унікальними традиціями та славною історією (-0,521);

– як свідчить історія, Україна ніколи не мала по-справжньому патріотично налаштованого лідера нації (-0,561).

У судженнях шостого фактору відчувається гордість за свою країну, а усвідомлення єдності та цілісності підживлює патріотичні настрої. Респонденти згодні з тим, що в переломні періоди розвитку держави, з одного боку, зростає роль політичного лідера, а з другого – відповідальність політика перед суспільством.

7. Фактор **“соціальна відповідальність”** знаходить свій безпосередній вияв у таких судженнях:

– ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути (0,513);

– різні погляди на історичні події в Україні цілком закономірні, оскільки кожен має право на свою правду (0,478);

– найбільшою загрозою для нашої державності є одвічні практики надмірної терпимості, уникання конфлікту і пристосування до обставин (-0,503);

– держава і влада – це головне, а вже потім – сама людина і те, що вона має право мати право (-0,553).

Сьомий, останній, – фактор соціальної відповідальності, розуміння громадянського обов'язку. Він постає через усвідомлення відповідальності за майбутнє держави, визнання і цінування унікальності “інакшості”,

унікнення практики пристосування та через легітимізацію держави і влади.

Висновок. Отже, інтеграція молоді в політичний простір відбувається в тісному зв'язку з історичним контекстом та структурується через такі параметри: етнічність, історичний фаталізм, націоналізм, правовий нігілізм, історична травма, патріотизм, соціальна відповідальність. Ці параметри є важливими чинниками наступності та означуваності політичного простору сьогодення. Дослідження показало найбільшу обмеженість та вибірковість тем історичної пам'яті щодо легітимізації держави та досвіду взаємодії з владою, що ускладнює, дистанціює, а часом і руйнує взаємодію суб'єктів політичної соціалізації.

Подальший аналіз виявлених чинників структурування допоможе в розробленні інтеграційних практик молоді, які є стратегією спільноти в пошуку референтних ознак єднання.

Л і т е р а т у р а

1. *Васютинський В.* Інтеракційна психологія влади / Вадим Васютинський. – К.: Вид-во Київ. славист. ун-ту, 2005 – 492 с.
2. *Вельцер Х.* История, память и современность прошлого. Память как арена политической борьбы /Х. Вельцер // Неприкосновенный запас. – 2005 – № 2-3. – С. 28–35.
3. *Демоз Л.* Психоистория / Ллойд Демоз ; пер. с англ. А. Шкуратов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 512 с. – (Классики психологии XX века).
4. *Кемпински А.* Экзистенциальная психиатрия / А. Кемпински – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.
5. *Куевда В.* Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект : монографія / Володимир Куевда. – Донецьк : Укр. культурол. центр, 2007. – 264 с.
6. *Франк С.* Проблема власти / С. Франк // Вопросы жизни. – 1905. – № 4. – С. 205–254.
7. *Шибутани Т.* Социальная психология : пер. с англ. / Т. Шибутани. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 544 с.

R e f e r e n c e

1. Vasiutynskiy, V. (2005). *Interaktsiina psikhoholohiia vlady* [Interactional Psychology of Power]. Kyiv: Publ. of Kyiv Slavonic University (ukr).
2. Veltser, Kh. (2005). *Istoriya, pamyat i sovremennost proshlogo. Pamyat kak arena politicheskoy borby* [History, memory and modernity of the past. Memory as a political struggle arena]. *Neprikosnovennyi zapas* [Emergency ration], no. 2-3, 28–35 (rus).
3. Demoz, L. (2000). *Psikhoistoriya* [Psychohistory]. Translated by A. Shkuratov. Rostov-on-Don: Feniks Publ. (rus).
4. Kempynsky, A. (1998). *Ekzistentsialnaya psikhiatriya* [Existential psychiatry]. Moscow: Perfection Publ. (rus).

5. Kuyevda, V. (2007). *Mifolohichni dzherela ukraïnskoi etnokulturnoi modeli: psykholohichni aspekt* [Mythological sources of the Ukrainian ethno-cultural model: psychological aspect]. Donetsk: Publ. of Ukrainian cultural center (ukr).
6. Frank, S. (1905). Problema vlasti [Problems of power]. *Voprosy zhyni* [Life Matters], 4, 49–53 (rus).
7. Shybutany, T. (2002). *Sotsialnaya psikhologiya* [Social Psychology]. Rostov-on-Don: Feniks Publ. (rus).

Дидук И. А. Исторический опыт как фактор интеграции личности в современное политическое пространство

Исследованы факторы структурирования молодежью политической картины мира. При этом историческая память представлена как структурный фактор современного политического дискурса. Обосновывается мнение, что благодаря осмыслению и интерпретации исторического прошлого молодежь выстраивает интеграционную модель политического взаимодействия. Определены индикаторы тем исторической памяти взаимодействия субъектов политической социализации, а именно: этномифологические, экзистенциальные, властно-подвластные и социальные. На их основе разработаны предложения, которые легли в основу опросника психосемантического исследования исторической памяти. Установлено, что факторами интеграционных практик молодежи, представленных студенческой молодежью, являются этничность, исторический фатализм, национализм, правовой нигилизм, историческая травма, патриотизм, социальная ответственность. В ходе исследования выявлены наибольшая ограниченность и избирательность тем исторической памяти о легитимизации государства и опыте взаимодействия с властью, что затрудняет, дистанцирует, а порой и разрушает взаимодействие субъектов политической социализации.

Ключевые слова: историческая память, интеграция, политическая картина мира, дискурс.

Diduk I. A. Historical experience as a factor of individual' integration in modern political environment

The article presents finding of the research on factors structuring youth political world outlook. Historical memory is presented as a structural factor of modern political discourse. It is proved that through understanding and interpretation of the historical past youth constructs an integrative model of political interaction. Indicators of historical memory themes regarding interaction of political socializations subjects, namely ethno-mithologica, existential, power-subsevient and social ones, have been determined. They have been used to develop propositions that form the basis of the questionnaire for the psychosemantic research on historical memory. It has been found out that the factors of integration practices of youth represented by students are ethnicity, historical fatalism, nationalism, legal nihilism, historical trauma, patriotism and social responsibility. The study proves that the themes of historical memory with regards to state legitimacy and experience of interaction with authorities are the most scant and selective, which complicates, distances and sometimes destroys the interaction of the subjects of political socialization.

Key words: historical memory, integration, political world outlook, discourse.